

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11526830>

TALABALARNI OLIY TA'LIMGGA MOSLACHUVCHANLIK KOMPETENSIYASINING TARKIBIY QISMLARI VA XUSUSIYATLARI

Radjabova Ismigul Rustamovna

“Iqtisodiyot va pedagogika universiteti” nodavlat ta’lim muassasasi “Kompyuter tizimlari” kafedrasida katta o‘qituvchisi, mustaqil ilmiy izlanuvchi.

ismigulradjabova73@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab va o‘rta maxsus ta’limni bitirgan talabalarning oliy ta’limga moslashishda duch keladigan yangi vazifalar, muammolar va imkoniyatlar haqida to‘xtalib o‘tilgan. Zamonaviy axborot texnologiyalari ta’lim olishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada talabalar o‘z yo‘llarini to‘g‘ri tanlay olishlari va mustaqil qarorlar chiqarishda muammolarni bartaraf etishlari zarur.

Tayanch so‘zlar: oliy ta’lim, moslashuvchanlik, kompetentlik, o‘rganish strategiyasi, diversifikatsiya, vaqt boshqaruvi.

СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЧАСТИ И ХАРАКТЕРИСТИКИ АДАПТИВНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ К ВЫСШЕМУ ОБРАЗОВАНИЮ.

Раджабова Исмигуль Рустамовна

старший преподаватель кафедры «Компьютерные системы»
негосударственного образовательного учреждения «Университет экономики и педагогике», независимый научный поисковик.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются новые задачи, проблемы и возможности, с которыми сталкиваются студенты, окончившие школьное и среднее специальное образование, при адаптации к высшему образованию. Современные информационные технологии приобретают все большее значение в образовании. В связи с этим необходимо, чтобы студенты имели возможность выбрать свой путь и преодолевать проблемы при принятии самостоятельных решений.

Ключевые слова: *высшее образование, гибкость, компетентность, стратегия обучения, диверсификация, тайм-менеджмент.*

COMPONENTS AND CHARACTERISTICS OF ADAPTABILITY OF STUDENT COMPETENCE TO HIGHER EDUCATION.

Radjabova Ismigul Rustamovna

senior lecturer of the Department of Computer Systems of the non-governmental educational institution University of Economics and Pedagogy,
independent scientific researcher.

ANNOTATION

This article examines the new challenges, problems and opportunities that students who have completed school and secondary specialized education face when adapting to higher education. Modern information technologies are becoming increasingly important in education. In this regard, it is necessary for students to have the opportunity to choose their path and overcome problems when making independent decisions.

Key words: *higher education, flexibility, competence, learning strategy, diversification, time management.*

Kirish. Turli muhitlarda voyaga etgan va oliy ta'limga qadar bo'lgan ta'limni ham turli sharoitlarda olgan yoshlar oliy ta'limga kirib kelgach, oliy ta'lim muhitidagi o'zgarishlarga moslashish va o'zlariga qulay bo'lgan vaziyatlarni yuzaga keltirishlarida kerak bo'ladigan ko'nikmalarni hosil qilish talaba uchun nihoyatda muhim. Buni har bir talaba tushunib etishi uchun oliy ta'limda faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilar ko'magi kerak bo'ladi.

O'zgaruvchan vaziyatlarga moslashish: Har bir talaba o'ziga xos o'rganish uslubiga ega. Turli fanlar va darslar uchun moslashuvchan o'rganish uslublarini qabul qilish, bilimlarni yanada samarali egallashga yordam beradi.

O'rganish uslublarini moslashuvchan qilish: O'rganish uslublarini moslashuvchan qilish, oliy ta'limda talabalar uchun samarali o'rganishning kalitidir. Bu jarayon turli o'quv sharoitlariga va yangi bilimlarni o'zlashtirish usullariga tez moslashish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Quyida o'rganish uslublarini moslashuvchan qilishning bir necha usullari keltirilgan:

Turli o'rganish strategiyalarini sinab ko'rish: O'ziga xos o'rganish uslubini topish uchun turli o'rganish strategiyalaridan foydalanish muhimdir. Bu vizual, auditoriy, kinestetik (harakatga asoslangan) yoki aralash usullar bo'lishi mumkin. Misol uchun, ba'zi talabalar diagrammalar yoki jadvallar yordamida yaxshiroq o'rganishadi, boshqalari esa tinglash yoki muhokamalar orqali, ba'zilar esa tasvirlarga (rasm, raqam yoki matn ko'rinishidagi) uzoq termilish orqali ko'proq axborotni saqlab qoladilar. Bu ham turli talabalarda turlicha kechadi.

O'rganish muhitini diversifikatsiya qilish: Turli o'rganish muhitlarida o'zini sinab ko'rish, masalan, kutubxonada, onlayn platformalarda, guruh ishlarida yoki tabiat qo'nyida. Bu turli sharoitlarda bilim olish qobiliyatini oshiradi.

Vaqt boshqaruvi va rejalashtirish: O'rganish vaqti va uning samaradorligini maksimal darajada oshirish uchun vaqt boshqaruvi muhimdir. Masalan, ba'zi talabalar ertalab, boshqalari kechqurun yaxshiroq o'rganishadi. Shuningdek, dam olish vaqtlarini rejalashtirish orqali miya uchun zarur tanaffuslarni ta'minlash kerak.

Texnologiyadan foydalanish: Zamonaviy texnologiyalar, masalan, interaktiv dasturlar, mobil ilovalar, onlayn kurslar va multimedia vositalari yordamida o'rganish samaradorligini oshirish. Bu vositalar turli o'rganish uslublariga moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

O'z-o'zini baholash va refleksiya: O'rganish jarayonida o'z-o'zini doimiy ravishda baholab turish, nima ishlayotganini va nimalarni yaxshilash kerakligini tushunishga yordam beradi. O'z natijalaringizni kuzatib borish va o'rganish metodikalarini vaqt o'tishi bilan takomillashtirish talabalar uchun foydali bo'ladi.

O'qituvchilar va sinfdoshlar bilan hamkorlik qilish: O'rganish jarayonida boshqalar bilan muloqot qilish va ularning tajribalaridan o'rganish. Bu hamkorlik turli yondashuvlar va g'oyalar bilan tanishishga imkon beradi, shuningdek o'rganish uslublarini yanada moslashuvchan qiladi.

Vaqt boshqaruvi: Oliy ta'limda vaqt juda qimmatli resurs hisoblanadi. Vaqt boshqaruvi ko'nikmalarini rivojlantirish, darslar, ishlar va ijtimoiy hayot o'rtasida muvozanatni saqlashga yordam beradi.

Vaqt boshqaruvi, oliy ta'lim muhitida talabalar uchun ayniqsa muhimdir, chunki bu ularning o'qish, shaxsiy majburiyatlar va dam olish o'rtasidagi muvozanatni saqlashda yordam beradi. Samarali vaqt boshqaruvi quyidagi usullarni o'z ichiga olishi mumkin:

Rejalashtirish va prioritizatsiya qilish: Kunlik, haftalik va oylik rejalar tuzish orqali talabalar o'z vaqtini yaxshi boshqara olishadi. Eng muhim vazifalarni birinchi o'rinlarga qo'yish va kamroq muhim vazifalarni keyingi o'rinlarga surish orqali samaraliroq ishlash mumkin.

Vazifalarni bo'lib olish: Katta loyihalarni kichikroq, boshqariladigan bo'laklarga ajratish, vazifalarni bajarishni osonlashtiradi va ularga yondashishni kamroq qiyin qiladi. Bu yondashuv talabalarga loyiha ustida ishlashda yo'qolish hissini kamaytiradi va ularni motivatsiyalashga yordam beradi.

Muhim vaqt bloklarini ajratish: O'qish uchun eng samarali bo'lgan vaqtlarni aniqlash va bu vaqtlarda to'liq diqqatni o'qishga qaratish. Masalan, agar ertalabki

soatlar samaraliroq bo'lsa, bu vaqtni o'qish va muhim vazifalarni bajarish uchun ajratish.

Chalg'ituvchi omillarni kamaytirish: O'rganish yoki ishlash muhiti chalg'ituvchi omillardan holi bo'lishi kerak. Telefon, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa elektron qurilmalardan vaqtincha voz kechish orqali diqqatni saqlash osonroq bo'ladi.

Dam olish vaqtini rejalashtirish: Uzoq vaqt davomida samarali ishlash uchun miya va tanaga dam olish zarur. O'qish va ishlar o'rtasida tanaffuslar qo'yish, dam olish kunlarini belgilash orqali ish samaradorligini oshirish mumkin.

Vaqt boshqaruvi vositalaridan foydalanish: Biz shuni tushunishimiz kerakki, vaqtni boshqarish mumkin emas, biroq inson o'zini-o'zi boshqara oladi. Shu o'zini boshqarish orqaligina vaqtni ma'lum bir ma'noda boshqarishga erishish mumkin, ya'ni kunni to'g'ri rejalashtirish va reja asosida vaqtni to'g'ri taqsimlash o'zi reja qilgan ishlarga (o'qishga borish, kutubxonaga, ishga, o'rtoqlari bilan uchrashishga va x.k) ulgurishi mumkin. Rejalashtirish inson faoliyatini optimallashtiradi. Shu sababli vaqtni boshqarish, avvalambor, bizning intizomimiz va motivatsiyamizni boshqarish san'atidir. Jismoniy yoki elektron kalendarlar, vaqt boshqaruvi ilovalari va eslatmalar kabi vositalardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu vositalar talabalarga o'z vaqtini yaxshi tushunishga va uni samarali taqsimlashga yordam beradi.

Rejalashtirish: Odatda rejalashtirish bir hafta oldin amalga oshiriladi, ammo biz o'zimizning davriylashtirishni tanlashimiz mumkin (masalan, bir kun, uch kun yoki bir oy davomida). Birinchidan, ishlar ro'yxatidagi barcha "qiyin narsalarni" yozamiz. Ya'ni, aniq belgilangan vaqtda bajarilishi kerak bo'lgan narsalar. Keyin aniq bir kunda bajarishimiz kerak bo'lgan vazifalarni yozamiz. Bu mashg'ulotlar, darslarga tayyorgarlik va boshqa ishlarni o'z ichiga olishi mumkin. Ular uchun biz ijro muddatini belgilashimiz kerak, shunchaki qat'iy emas, balki taxminiy. Masalan; dushanba-juma har kuni soat 8:30-13:00 gacha mashg'ulotlarga ishtirok etish.

Vaqt qotillari: Agar chindan ham vaqtimiz yo'q bo'lsa, unda biz keraksiz narsalarni tez-tez bajaramiz va buni sezmaymiz. Masalan, dars tayyorlash o'rniga biz telefonda gaplashyapmiz. Bunday qotillarni aniqlash uchun biz quyidagi usuldan

foydalanishimiz mumkin. Yon dafcharchamizni olib 15 daqiqali intervallarni ajratib olamiz va har bir davrda nima qilganimizni doimiy ravishda yozamiz. Masalan, soat 13:00dan 13:15gacha men do'stim bilan qo'ngiroqlashardim. Shunday qilib, biz asosiy vaqt qotillarini aniqlashimiz va yo'q qilishimiz, shuningdek qancha vaqt ishlaganimizni aniqlay olamiz.

Muddatlarni hisobga olish: Muhim topshiriqlar va loyihalar uchun oxirgi muddatlarni belgilab, ularni doimiy ravishda kuzatib borish. Bu oxirgi daqiqada bo'ladigan shoshilinch ishlarni kamaytiradi va stressni boshqarishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytishimiz o'rinli bo'lardiki qaerda va qaysi sohada bo'lmaylik o'sha muhitga moslashish va shu muhitda o'z o'rnimizni topishimiz uchun mehnat qilishimiz kerak va buni uchun vaqtdan to'g'ri foydalanishni tashkillashtirishimiz zarur.

ADABIYOTLAR

1. I.R.Radjabova. Pedagogika.- T. 5-tom. 173-176 betlar.
2. Грехнев В.С. Культура педагогического общения.–М. 1990. 138-стр.
3. Натанзон Э.Ш. Приемы педагогического воздействия. -М. 2002. 202 с.
4. Ишмуродов Р. Инновации в образовании и воспитании. -Т. 2009. 97с.
5. <https://www.studentselect.ai/articles/why-is-adaptability-important-in-higher-education>